

SOSYAL BİLGİLER 7

3.ÜNİTE

İNSANLAR, YERLER

VE ÇEVRELER

TEK FASİKÜL

Zeki DOĞAN

Sosyal Bilgiler Öğretmeni
sosyalciniz.wordpress.com

sosyalciniz.wordpress.com

SosyalBilgilerOgretmenlerii

NEREYE YERLEŞELİM

Uzun bir süre konargöçer yaşayan insanlar, yiyecek ve su ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri, kendilerini güvende hissedebilecekleri yerlere yerleşmişlerdir. Başlangıçta mağaralarda yaşayan insanlar avcılık için elverişli olan, korunaklı yerleri tercih etmişlerdir.

Yerleşik yaşama geçmeye başlayan insanların yerleşim alanı seçimlerinde nelere dikkat ettiklerini yapılan arkeolojik kazılardan öğreniyoruz.

Ülkemizde Konya'nın Çumra ilçesinde bulunan Çatalhöyük 9.500 yıllık geçmişi olan ve yaklaşık 8.000 insanı barındırmış geniş bir kasabadır. İlk yerleşme, ilk ev mimarisi ve ilk kutsal yapılara ait özgün buluntuları ile insanlık tarihine ışık tutan bir merkezdir.

Karasal iklimin hüküm sürdüğü bölgede 800 yıllık bir köy yaşantısı vardır. İklimine uygun tahıl ve bakliyat yetiştirilen Çatalhöyük, **avcı-toplayıcı** toplumdaki **tarım toplumuna** geçişin yaşandığı yerleşim yerlerinden biridir.

- Yerleşik hayat geçen insanlar, hayvanları evcilleştirmiş ve hayvanlardan yararlanmaya başlamışlardır. Tarım yapabilmek için düz, verimli toprak ve su kaynakları olan yerleri seçmişler, bölgedeki malzemelerden ev yapmışlardır.
- İnsanlar belirli yerlere yerleşmeye başladığı için nüfus artmış, önce köyler sonrada şehirler oluşmaya başlamıştır.
- Güvenlik amacı ile evler birleşik yapılmaya başlanmış ve girişleri çatıdan yapılmış, şehirlerin etrafı surlarla çevrilmiştir.

Anadolu daha ilk çağlardan itibaren insanlar için tercih edilen bir yer olmuştur. Bunun nedenleri;

- ✓ Su kaynaklarının bol olması
- ✓ İklim şartlarının elverişli olması
- ✓ Verimli topraklarının olması
- ✓ Düz arazilerin olması
- ✓ İki kıta arasında köprü durumunda olması
- ✓ Ticaret ve göç yolları üzerinde bulunmasıdır.

YERLEŞMEDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER

Geçmişte:

- İklim şartlarının uygunluğu
- Su kaynakları
- Verimli tarım alanları
- Madenler (Yer altı kaynakları)
- Güvenlik (korunaklı Alanlar)
- Ticaret ve göç yollarına yakın olma

Günümüzde:

- Sanayi Bölgeleri
- Ulaşım olanakları
- Eğitim ve Sağlık hizmetleri
- Ticaret, Turizm ve İş Olanakları
- Tarım, İklim ve Yer şekilleri

İnsanların yeni ekonomik faaliyet alanları

keşfetmesi sosyal ve ekonomik hayatı değiştirmiştir. Sanayileşme ile kentlere talep artmış ve yeni beşerî faktörler ortaya çıkmıştır. Örneğin **eğitim, altyapı, sağlık, turizm, ulaşım** gibi faktörler göz önünde bulundurulmaya başlanmıştır. Yerleşmek için geçmişte etkili olan doğal ve beşerî faktörler geçerliliğini korurken listeye yenileri eklenmiştir.

Geçmişten günümüze insanların yerleşim yeri tercihlerinde ortak özellikler olduğunu görüyoruz. Bu ortak özellikleri doğal ve beşerî faktörler olarak ikiye ayırabiliriz.

Doğal faktörler; yeryüzü şekilleri, iklim, su kaynakları, yer altı kaynakları, bitki örtüsü, savunma imkânları gibi insan eli değmeden var olmuş unsurlardır.

Beşerî faktörler ise ekonomik faaliyetler, ticaret, sanayi, madencilik, hayvancılık ve tarım gibi insan müdahalesi sonucu oluşan unsurlardır.

Neolitik (Cıvalı Taş) Dönemde insanlar deniz kıyısında ve adalarda yerleşimler kurmaya başladı. Akdeniz'deki adalar aynı zamanda deniz yollarını ve ticaretini kontrol edebilecek konumda yer alıyordu. Bu adalardan biri de Sicilya'dır.

Kapadokya Bölgesi, Türkiye'nin ikinci büyük su havzasının içinde ve Kızılırmak'ın kıyısında yer almaktadır. Bölge aynı zamanda İpek Yolu gibi önemli ticaret yollarının da güzergâhı olmuştur.

Yenikapı kazıları sırasında yıllar boyu çeşitli din, dil, ırk ve kültürden insanların yaşadığı İstanbul'un, kentsel tarihinin 8000 yıllık bir geçmişe sahip olduğu anlaşılmıştır. İstanbul'un iki kıtayı birleştirmesi, doğu ile batı arasında köprü vazifesi görmesi aynı zamanda farklı kültürleri içerisinde barındırmasına neden olmuştur. TÜİK 2017 yılı verilerine göre Türkiye nüfusunun %18,6'sının ikamet ettiği İstanbul, en çok nüfusa sahip olan ilimiz oldu.

YERLEŞME VE NÜFUSUN DAĞILIŞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Türkiye'de nüfusun farklı dağılışında etkili olan faktörler şunlardır:

DOĞAL FAKTÖRLER

İklim özellikleri: Ülkemizde nüfusun yoğun olduğu yerlerin, genelde kıyı bölgeler olmasında ılıman iklimin büyük etkisi vardır. Kurak ve kışları aşırı soğuk geçen yerlerde nüfus fazla yoğun değildir.

Yer şekilleri: Ülkemizde yüksek ve engebeli yerlerde nüfus azdır. Doğu Anadolu Bölgesi, Taşeli platosu, Menteşe yöresi gibi yerler bunlara örnek verilebilir.

Bitki örtüsü: Gür ormanların bulunduğu alanlarda insanların yerleşmesi ve çeşitli faaliyetlerde bulunması zordur. Karadeniz Bölgesinin doğusu ve batısında nüfusun seyrek olmasında ormanların geniş yer kaplamasının etkisi vardır.

Toprak özellikleri: Verimli toprakların bulunduğu alanlar (Çukurova, Gediz, B. Menderes) nüfusça kalabalık iken, Tuz Gölü çevresi gibi yerlerde verimsiz topraklar bulunduğundan nüfus çok azdır.

Su kaynakları: Su kaynağının olduğu yerler insanlar için her zaman gözde olmuştur.(Akarsu kenarları gibi)

BEŞERÎ FAKTÖRLER

Sanayileşme: Bütün Dünya'da olduğu gibi Türkiye'de de, sanayileşmenin arttığı yerlerde nüfus yoğunluğu artmıştır, İstanbul, İzmit, Adapazarı, Bursa, Adana ve İzmir buna örnektir.

Tarım: Tarımın geliştiği yerler yoğun nüfusludur. Çukurova, Gediz, Bafra ve Çarşamba ovaları çevresi gibi

Yeraltı kaynakları: Madenlerin veya enerji kaynaklarının işletilmesinde yoğun nüfusa ihtiyaç olduğundan, bu alanlarda da nüfus fazladır. Zonguldak, Soma, Elbistan buna örnektir.

Turizm: Ülkemizde, Ege ve Akdeniz kıyılarındaki merkezlerde turizmden dolayı nüfus yoğunlaşmıştır.

Ulaşım: Ulaşım yolları kavşağında bulunan illerimizin nüfusu artmıştır. Eskişehir, Ankara, Kayseri, İstanbul gibi illerin gelişmesinde, ulaşım yolları üzerinde bulunmaları da etkili olmuştur. Ya da İzmir, İstanbul, Mersin, gibi ithalat ve ihracat yapılan limanlar nüfusu arttırmıştır.

Sosyal Kültürel Etkenler: Eğitim ve sağlık hizmetlerinin geliştiği yerler doğal olarak nüfusu arttırır.

NOT: Yeraltı kaynakları, bazı kaynaklarda doğal faktörler arasında, bazı kaynaklarda beşerî faktörler arasında gösterilmektedir.

Burada dikkat etmemiz gereken ekonomik faaliyet olarak mı doğal kaynak olarak mı gösterildiğidir.

Ekonomik faaliyet olarak (Madencilik) olarak verilmişse beşerî faktör, **doğal kaynak** olarak gösterilmişse doğal faktör olarak sayılır.(Z.D.)

TABLO VE GRAFİKLERLE ÜLKEMİZ

Türkiye, doğal ve beşerî koşullar yönünden farklı özelliklere sahiptir. Ülkemizde yerleşmeye çok elverişli alanlar bulunduğu gibi elverişli olmayan yerler de bulunmaktadır. Bu nedenle **nüfusun dağılışı** ülkemizin her yerinde aynı değildir.

➤ Ülkemizde nüfusun dağılışı etkileyen faktörlerin başında **yer şekilleri** ve **iklim** gelmektedir. Yer şekilleri ve iklim arasında bir ilişki vardır. Sıcaklığın düşük olduğu yüksek dağlar ve platolar ile yağışın az olduğu alanlar, yerleşmelerin az olduğu yerlerdir.

Örneğin; Doğu Anadolu'da, **yükseltinin fazla** oluşu, **karasalılık** ve **dağlık alanların** geniş yer kaplaması yerleşmeyi olumsuz etkilemektedir.

➤ Ülke nüfusumuzun büyük bir kısmı, **iklim koşulları elverişli olan** kıyı kesimlerinde toplanmıştır. Karadeniz'in kıyı şeridi, yerleşmenin fazla olduğu yerlerdendir. **Samsun, Trabzon** ve **Rize** gibi iller nüfusun yoğun olduğu illerdir. Ege'nin kıyı ovalarında yerleşme alanları fazladır. Örneğin **İzmir** ve **Manisa** illerinde nüfus yoğundur.

➤ **Karasal iklimin** etkili olduğu iç kesimlerde ve dağlık alanlarda yerleşim azdır. **Erzincan, Tunceli** ve **Sivas** illeri nüfus yoğunluğu az olduğu illerimizdendir.

➤ **Su kaynaklarına yakın yerler** yerleşime uygun yerlerdir. Suyun az olduğu yerlerde yerleşim birimleri ve nüfus da azdır. Örneğin Seyhan ve Ceyhan nehirlerinin geçtiği **Çukurova**'da nüfus yoğundur.

➤ Ülkemizin nüfus dağılımını etkileyen en önemli beşerî faktör **sanayileşme**dir. Nüfusumuzun önemli bir kısmı, sanayinin gelişmiş olduğu yerlerde toplanmıştır. Örneğin önemli sanayi merkezleri olan **İstanbul, Bursa, İzmit** ve **İzmir**'in nüfus yoğunlukları fazladır. Diyarbakır sanayisinin gelişmesiyle nüfusu hızla artan illerimizden biridir.

➤ Ülkemizde **tarıma elverişli verimli düzlüklerin** bulunduğu yerler yerleşim alanlarının tercihinde diğer önemli bir faktördür. **Konya, Adana, Kayseri, Malatya, Muş** gibi illerimiz verimli ovalar üzerinde kurulmuştur.

➤ **Ulaşım yollarına yakın yerlerde** bulunan yerleşim birimleri, daha fazla gelişmiştir. İşlek yolların kavşağında bulunan **Kayseri, Afyonkarahisar** ve **Gaziantep** gibi illerimiz buna örnektir.

➤ **Turizm**, ülkemizde yerleşmeyi etkileyen diğer bir beşerî faktördür. Ege ve Akdeniz kıyılarımızın deniz

turizmüne uygun olması bu illerimizin nüfus yoğunluğunun özellikle yaz aylarında artmasına neden olmaktadır. **Antalya** ve **Muğla** illerimiz bu duruma örnektir.

- **Maden çıkarılan ve işletilen yerler**, hızla büyüme ve gelişme potansiyeline sahiptir. **Zonguldak Ereğli, Karabük ve Batman** gibi illerimiz buna örnek verilebilir.

Bazı illerimizin hızlı nüfus artışında birden fazla faktör etkili olmaktadır. Örneğin İzmir'in gelişmesinde etkili olan başlıca beşeri faktörler tarım, liman, turizm, sanayi ve ticarettir.

NİÇİN SAYILIYORUZ

Bir ülkede **kalkınma planlarının yapılması ve uygulanabilmesi** için ülke nüfusunun özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir. Bunun için **nüfus sayımları** yapılır.

Ülkemizde **ilk nüfus sayımı** 28 Ekim 1927 tarihinde yapılmış ve ülke nüfusumuz 13.648.270 olarak belirlenmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan nüfus sayımları sırasında nüfusumuzun özellikleri de tespit edilir. Nüfusumuzun yaş gruplarına ve cinsiyete göre dağılımı, çalışan nüfusun hangi ekonomik faaliyet kollarında çalıştığı, nüfusun eğitim durumu, kır ve kent nüfus oranları elde edilir.

- Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'nin 2017 yılı sonuçlarına göre ülkemizin demografik yapısı şöyledir.
- Türkiye nüfusu 31 Aralık 2017 tarihî itibarıyla **80 milyon** 810 bin 525 kişidir.
- Türkiye'de ikamet eden nüfus 2017 yılında bir önceki yıla göre 995 bin 654 kişi arttı. Erkek nüfus 40 milyon 535 bin 135 kişi olurken kadın nüfus 40 milyon 275 bin 390 kişi oldu. Buna göre toplam nüfusun %50,2'sini erkekler, %49,8'ini ise kadınlar oluşturdu.
- Türkiye'nin yıllık **nüfus artış hızı, binde 13,5** olarak gerçekleşti. Yıllık nüfus artış hızı, 2016 yılında %13,5 iken 2017 yılında %12,4 oldu.
- Kilometrekareye düşen kişi sayısı arttı.
- **Nüfus yoğunluğu** olarak ifade edilen "bir kilometrekareye düşen kişi sayısı", Türkiye genelinde 2016 yılına göre 1 kişi artarak **105 kişi** oldu.
- ✚ Kilometre kareye düşen insan sayısına **nüfus yoğunluğu** denir.

Nüfus (İnsan sayısı)

$$\text{Nüfus yoğunluğu} = \frac{\text{Nüfus (İnsan sayısı)}}{\text{Yüzölçümü (Alan)}}$$

Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar gelen süreçte ekonomik, sosyal ve sağlık alanlarında olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeler çocuk ölümlerinin ve kadın başına düşen doğum sayısının önemli ölçüde azalmasına neden olmuştur. **Gelişmiş ülkelerde** 20. yüzyılın sonlarına doğru **nüfus artış hızı azalmıştır**. Bu değişimle toplam nüfus içerisinde genç nüfusun oranı azalarak **yaşlı nüfusun oranı artmıştır**.

Ülkemizde nüfusun yoğun olduğu yerler

- Doğu Karadeniz kıyıları
- Marmara Denizi kıyıları
- Ege Bölgesi'nin kıyıları ile iç kesimlere uzanan ovalar
- Çukurova(Adana) çevresi ve Antalya körfezi kıyıları

Ülkemizde nüfusun seyrek olduğu yerler

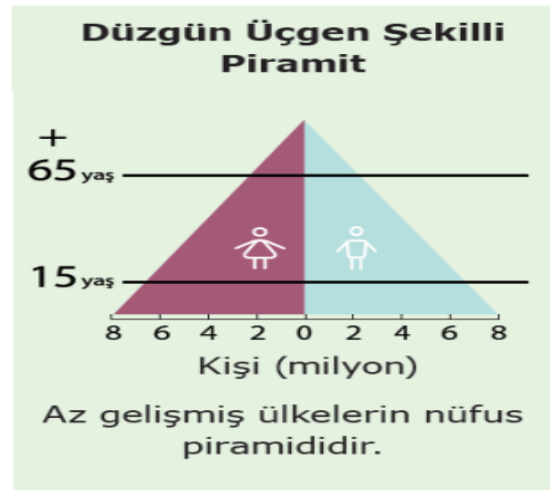
- Yıldız Dağları(Kırklareli)
- Karadeniz Bölgesi'nin dağlık alanları
- Menteşe Yöresi (Muğla-dağlık)
- Taşeli Platosu (Antalya-karstik arazi)
- Teke Yarımadası (Antalya-dağlık)
- Tuz Gölü çevresi(Konya-kurak-verimsiz topraklar)
- Hakkari dağlık bölgesi

Bilgi: Genel olarak yaşlı yöreler yoğun nüfusludur. Ancak Menteşe, Yıldız, Teke ve Taşeli yöreleri yaşlı olmasına rağmen dağlık olduğu için seyrek nüfusludur.

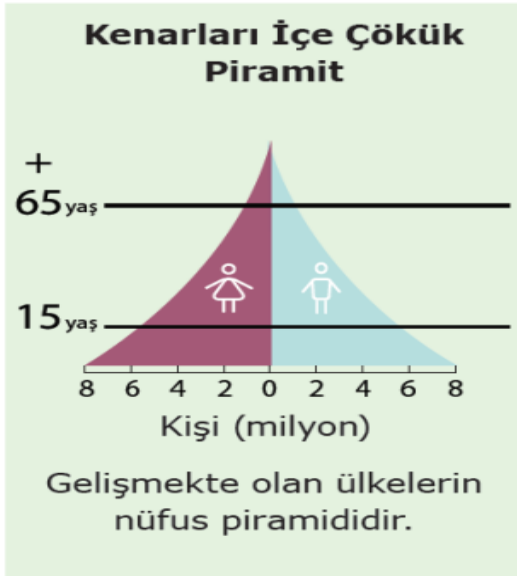
- Nüfus yoğunluğu ve nüfus miktarı en fazla olan bölge **Marmara bölgesidir**.
- Nüfus yoğunluğu ve nüfus miktarı en az olan bölge **Doğu Anadolu bölgesidir**.

Nüfus Piramidi

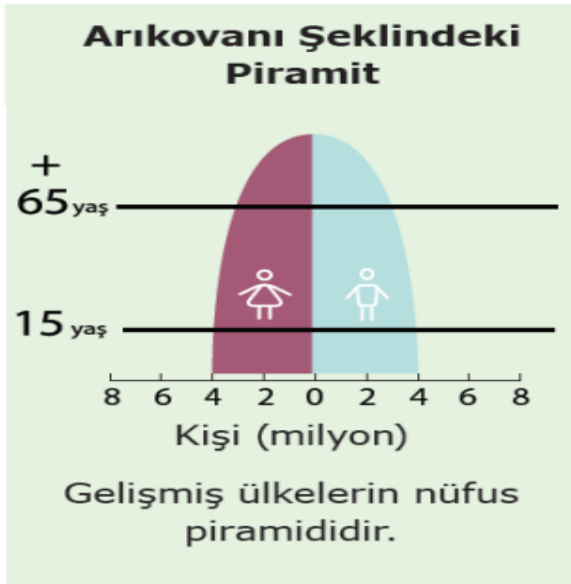
Nüfusun cinsiyet, yaş, çalışan nüfus, tüketici nüfus, ortalama ömür durumlarını göstermeye yarayan grafiklere nüfus piramidi denir. Genellikle kadın ve erkek nüfus ayrı ayrı (sağlı-sollu) gösterilir. Ülkelerin gelişmişliğini gösteren nüfus piramitleri şu şekildedir:

Düzenli Üçgen Şekilli Piramit: Az gelişmiş ülkelerin nüfus piramididir.

Kenarları İçe Çökük Piramit: Gelişmekte olan ülkelerin nüfus piramididir.

Arıkovanı Şeklindeki Piramit: Gelişmiş ülkelerin nüfus piramididir.

- **Çalışma çağındaki nüfus** bir önceki yıla göre %1,2 arttı. Çalışan nüfusun dağılımı ekonomik faaliyet kollarına göre tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinde çalışan nüfus olmak üzere üçe ayrılarak incelenir.

Tarım, sanayi ve hizmet sektörlerine ait bazı iş kolları:

Tarım: Bitkisel üretim, hayvancılık, ormanlık

Sanayi: Gıda, dokuma, maden, kimya

Hizmet: Eğitim, sağlık, ulaştırma, turizm

- **Gelişmiş ülkelerde** hizmet ve sanayi sektörlerinde çalışan insan sayısı fazla, tarım sektöründe çalışan insan sayısı azdır.
- **Az gelişmiş ülkelerde** ise tarım sektöründe çalışan insan sayısı daha fazladır. Sanayi ve hizmet sektöründe çalışan insan sayısı azdır.

Ülkemizde **sanayi ve hizmet** sektöründeki nüfusun büyük bölümü İzmir, Ankara, Eskişehir, Adana, Mersin, Zonguldak, Ereğli, Karabük, Gaziantep, Kayseri, Denizli, Konya gibi illerde yoğunlaşmıştır. Bu illerin sanayi nüfusu yoğundur.

- **Eğitim:** Eğitim düzeyinin yüksek olduğu ülkelerde ekonomik büyüme de fazladır. Çünkü eğitim seviyesi yüksek olan nüfus, ülkelerin gelişiminde ve kalkınmasında önemli bir paya sahiptir.
- **Gelişmişlik oranımız**, ne kadar kalabalık bir nüfusa sahip olduğumuza değil, iyi eğitim almış nüfusa sahip olmamıza bağlıdır.
- Okuma-yazma bilmeyen kadın nüfus oranı erkeklerden 5 kat fazladır. Türkiye'de 2015 yılında 25 ve daha yukarı yaşta olan ve okuma-yazma bilmeyen toplam nüfus oranı %5,7'dir. Bu oran erkeklerde %1,3, kadınlarda %6,3'tür.

ÖNEMLİ BİLGİLER

- Doğum oranı ile ölüm oranı arasındaki fark, nüfus artışını gösterir. Bir ülkede doğum oranı fazla, ölüm oranı az ise **nüfus artışı** meydana gelir. Ölüm oranı doğum oranından fazla olursa, nüfusta azalma meydana gelir.
- ❖ **Az gelişmiş ülkelerde** nüfus artış hızı yüksek, **gelişmiş ülkelerde** ise nüfus artış hızı düşüktür.

Doğal Nüfus Artışı: Doğumların ölümlerden fazla olmasıyla meydana gelen artışa doğal nüfus artışı denir.

Nüfus Artışının Olumlu Sonuçları

- ✓ Üretim artar.
- ✓ Vergi gelirleri artar.
- ✓ Mal ve hizmetlere talep artar.
- ✓ Yeni endüstri dalları doğar.
- ✓ İşçi ücretleri(işgücü) ucuzlar.
- ✓ İhracatta rekabet kolaylaşır.

Nüfus Artışının Olumsuz Sonuçları

- ✓ İşsizlik artar.
- ✓ Kalkınma hızı düşer.
- ✓ Kişi başına düşen milli gelir azalır.
- ✓ Tasarruflar azalır, tüketim artar.
- ✓ İç ve dış göçler artar.
- ✓ İnsanların temel ihtiyaçlarının karşılanması zorlaşır.
- ✓ İhracat azalır.
- ✓ Demografik(nüfusa bağlı) yatırımlar artar
- ✓ Çevre kirliliği artar ve belediye hizmetleri zorlaşır.

DOĞDUĞUN YER Mİ, DOYDUĞUN YER Mİ?

İnsanların veya toplulukların doğal, ekonomik, toplumsal ve siyasi sebeplerle bir yerden başka bir yere gitmesine **göç** denir.

Ülkemizde iç göçün yönü **doğudan batıya, iç kesimlerden kıyı kesimlerine** doğru olmaktadır.

Oluşum Nedenlere Göre:

Gönüllü göç: İnsanların buldukları yeri kendi iradeleri ile terk etmeleridir. Eğitim, iş, sağlık olanakları

Zorunlu göç: İnsanların buldukları yeri kendi iradeleri dışında terk etmeleridir. Mülteci göçleri buna örnektir. Savaş, terör, doğal afet,mülteci ...

Süresine Göre:

Sürekli göç: İnsanların çeşitli nedenlerle buldukları yeri sürekli terk etmeleridir. Eğitim, iş, sağlık olanakları

Geçici Göç: İnsanların tarım, hayvancılık ve turizm gibi faaliyetler nedeniyle yer değiştirmeleridir. Bu göç türü mevsimlik göç olarak ta adlandırılır. Dinlenme ihtiyacı, otlak bulma, tarım işçiliği...

Mesafesine Göre:

İç Göç: Ülke sınırları içerisinde gerçekleşen göçlerdir. Eğitim, iş, sağlık olanakları...

Dış Göç: Ülke sınırları dışına doğru gerçekleşen göçlerdir. Eğitim, iş, sağlık olanakları...

Yapıldığı Yerin Özelliğine Göre:

Ülke sınırları içerisinde, kırdan kente, kentten kıra, kırdan kıra ve kentten kente doğru yapılan göçlerdir. Şehirlerin çekiciliği, eğitim, iş, sağlık olanakları, şehirlerin iticiliği...

Beyin Göçü: Eğitim görmüş ve yetenekli kişilerin çalışma ya da fırsat azlığı gibi nedenler yüzünden kendi ülkesinden başka bir ülkeye yerleşmesine beyin göçü denir.

Göçün çeşitli sosyal, ekonomik ve kültürel sonuçları vardır.

Bu sonuçlar göç alan yerleri, göçe aktif olarak katılan bireyleri ve göç veren yerleri farklı biçimlerde etkiler.

- Göç alan yerlerde etkisi yerleşim alanlarının büyümesi ile düzenli ya da düzensiz bir kentleşme meydana gelmesidir. Özellikle **düzensiz kentleşme, gecekondulaşma altyapı yetersizliği, çevre kirliliği ve trafik sorunları** gibi olumsuzlukları ortaya çıkarabilir.
- Eğitim, sağlık ve belediye hizmetlerinde yetersizlikler görülebilir.
- Göçe bağlı olarak hızlı nüfus artışı yaşanan kentlerde **işsizlik sorununa** rastlanabilir.

Göç veren yerlerde insan gücü kaybı, kırsal alanların yaş ortalamasının yükselmesine üretimin düşmesine neden olabilir.

ÖNEMLİ BİLGİLER

- ❖ 1927 den 2015'e kadar ülkemizin nüfusu sürekli artmasına rağmen, en düşük nüfus artış hızı 1945 yılında olmuştur. (II. Dünya Savaşı tehlikesi nedeniyle erkek nüfusun askere alınması.)
- ❖ **Nüfus artış hızının düşmesi nüfus miktarını azaltmaz.**
- ❖ Osmanlı Devleti'nde ilk nüfus sayımı **II. Mahmut** döneminde **1831** yılında yapılmıştı.
- ❖ Ülkemizde Cumhuriyet ilanından sonra ilk nüfus sayımı **1927** yılında yapılmıştır.
- ❖ Nüfus Sayımları ile nüfusun **yaş yapısı, eğitim durumu, nüfusun cinsiyet yapısı, çalışan nüfus oranı, kıy ve şehirde yaşayan nüfus oranı, gelişmişlik düzeyi, ortalama insan ömrü** belirlenir.

Nüfus yaş durumuna göre; Çocuk, genç ve yaşlı olmak üzere 3 gruba ayrılır.

- ✓ 0 – 14 yaş - **çocuk nüfus,**
- ✓ 15 – 64 arası - **çalışabilir nüfus (faal),**
- ✓ 65 yaş ve üzeri - **yaşlı nüfus olarak kabul** edilir.
- ✓ 15 – 64 yaş arası nüfus üretime katkı sağladığından, **üretken nüfus** olarak tanımlanır.
- ✓ 0–14 yaş arasındaki çocuk nüfus ve 65 üzeri nüfus yaşlı nüfus genel olarak ekonomik anlamda **bağımlı nüfus** (tüketici nüfus) olarak kabul edilmektedir.

➤ Sanayi, ulaşım ve ticaretin geliştiği **göç alan şehirlerde genel olarak erkek nüfus fazladır.** Göç veren kırsal yörelerde ise genel olarak kadın nüfus fazladır.

❖ Genellikle, **sanayileşmiş** ve buna bağlı olarak **gelişmiş ülkelerde işsizlik az iken, az gelişmiş ülkelerde işsizlik fazladır.** Türkiye'de tüketici nüfusun fazla olması ve orta yaş grubundaki işsizlik, ülkemizin kalkınma hızını yavaşlatmaktadır.

✓ **Gelişmiş ülkelerde** ise sanayi ve hizmet sektörlerinde çalışanların oranı fazladır.

❖ **Bir ülkenin nüfus piramidi,** o ülkenin;

- Nüfus miktarı,
 - Cinsiyet durumu,
 - Nüfusun yaş gruplarına dağılımı,
 - Ortalama yaşam süresi,
 - Doğum ve ölüm oranları,
 - Nüfustaki hareketlenmeleri
- gibi konularda bilgi verir.

➤ **İç göçler** ülke nüfusunu arttırmaz, değiştirmez.

İç göçlerin nedenleri

- ✓ Kırsal alanlardaki hızlı nüfus artışı
- ✓ Miras yoluyla tarım alanlarının daralması ve ailelerin geçimini karşılamaması
- ✓ Tarım alanlarının yetersiz gelmesi ve erozyonun artmasıyla toprağın verimsiz hale gelmesi
- ✓ Tarımda makineleşmenin artması ve buna bağlı olarak tarımsal işgücünün azalması
- ✓ Kırsal kesimde iş imkânlarının sınırlı olması
- ✓ Eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersizliği
- ✓ İklim ve yer şekillerinin olumsuz etkileri
- ✓ Kentlerde sanayinin gelişmiş olmasından dolayı iş imkânlarının fazlalığı
- ✓ Kentlerde eğitim ve sağlık hizmetlerinin yaygınlığı
- ✓ Kan davaları, töre vb.

İç göçlerin sonuçları

- Ülke genelinde nüfusun dağılışında dengesizlik görülür.
- Yatırımlar dengesiz dağılır.
- Düzensiz kentleşme görülür.(Gecekondulaşma)
- Sanayi tesisleri kent içinde kalır.
- Kentlerde konut sıkıntısı çekilir.
- Kent nüfusunda aşırı artış meydana gelir.
- Alt yapı hizmetlerinde (yol, su, elektrik) yetersizlik görülür.
- Kentlerde işsizlik artar.
- Belediye hizmetleri aksar, şehirlerde çevre kirliliği artar.

Dış göçlerin başlıca nedenleri

- ✓ Ekonomik nedenlerle çalışmaya gidilmesi
- ✓ Tabii afetler
- ✓ Savaşlar
- ✓ Etnik nedenler
- ✓ Sınırların değişmesi
- ✓ Uluslararası anlaşmalarla sağlanan nüfus değişimi

YERLEŞME VE SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜM VAR

İnsanların, istediği yerde ikamet etme ve istediği bir yere seyahat etme serbestliğine **yerleşme ve seyahat özgürlüğü** denir.

Yerleşme ve seyahat özgürlüğümüz İnsan Hakları Bildirgesi ve Anayasa tarafından güvence altına alınmıştır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi Madde 13 (Seyahat Özgürlüğü)

1. Herkesin bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşma ve oturma hakkı vardır.
2. Herkes kendi ülkesi de dahil olmak üzere herhangi bir ülkeden ayrılmak ve ülkesine yeniden dönmek hakkına sahiptir.

Anayasa Madde 23 (Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti)
Herkes yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

Yerleşme hürriyeti;

- Suç işlenmesini önlemek,
- Sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak,
- Sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek
- Kamu mallarını korumak;

Seyahat hürriyeti;

- Suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek;
- amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

➤ **Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti**, ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabilir. Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.

➤ Seyahat özgürlüğüne getirilecek kısıtlamalar yalnızca bu özgürlüğün kullanımına değil bireyin çalışma, eğitim, sağlık alanlarındaki özgürlükleri ile sosyal, ekonomik hak ve özgürlüklerinin de kısıtlanmasına yol açabilir.

➤ Anayasa'nın 23. maddesine göre yerleşme ve seyahat hürriyetinin kısıtlanabileceği durumlar şunlardır:

- **Kamu mallarını korumak** amacıyla yerleşme hürriyeti sınırlandırılabilir. Bazı bölgelere seyahat edilebilir fakat yerleşilemez. Örneğin millî parklar, tarihi mekanlar, sit alanları gibi yerleri korumak için yerleşme yasağı uygulanır.
- Nüfusun yoğun olduğu yerlerde insanlar belirli bir bölgeye yoğunlaştığında bu durum çarpık kentleşmeye ve gecekondulaşmaya sebep olabilir. **Sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek** amacıyla yerleşme hürriyeti kısıtlanabilir.
- **Sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak** için de yerleşme özgürlüğü kısıtlanabilir. Örneğin orman ve tarım alanlarının korunması için konut yapımı engellenebilir.
- **Salgın hastalık** bölgelerine girmek veya bu bölgelerden çıkmak kısıtlanabilir.
- Hakkında kovuşturma veya soruşturma olan kişilere yurt dışına çıkış yasağı getirilebilir
- **Terör ve savaş** gibi olağanüstü durumlarda devlet vatandaşlarını korumak için yerleşme ve seyahat özgürlüğünü kısıtlayabilir.

✚ Son yıllarda farklı coğrafyalarda savaşların olması insanları etkilemektedir. Güvenli ve yaşanabilecek yerler arayan insanlar, farklı ülkelere **siğince** olarak göç etmeye çalışıyorlar. Bu durum dünyada milyonlarca **mültecinin** (savaş sebebiyle başka ülkeye sığınan kişi) ortaya çıkmasına neden olmuştur.

✚ Türkiye; Afganistan, Irak, Suriye, Sudan gibi ülkelerden gelen birçok mülteciye yardımcı olmuş, onların can güvenliğini sağlamıştır. Bugün ülkemizde milyonlarca mülteciyi misafir ediyoruz.